

Дубовик О.Ю.
*к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ВИБОРУ СТАВКИ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Питання вибору прогресивного чи пропорційного методу оподаткування доходів громадян стоїть перед світовим суспільством вже багато часу. Головною проблемою прибуткового оподаткування є досягнення оптимального співвідношення між економічною ефективністю та соціальною справедливістю податку. Іншими словами, необхідні такі ставки податку, які забезпечували б максимально справедливий перерозподіл доходів при мінімальному збитку платників податків від оподаткування. Навіть одна з окремих теорій оподаткування – теорія пропорційного і прогресивного оподаткування – присвячена вирішенню цієї проблеми.

Оподаткування доходів, особливо фізичних осіб, - це не тільки фінансово-економічне явище, а й політичне, тому в поглядах на нього завжди знаходять відображення класові інтереси. На різних етапах соціально-економічної розвитку суспільства домінують різні аргументи на користь того чи іншого методу. Науковці, відстоюючи необхідність застосування пропорційних податкових ставок, обґрунтовували свою позицію як реалізацію принципів рівності і справедливості. Це положення завжди підтримувалося заможними класами населення. Введення прогресивних податкових ставок знаходило підтримку серед класів трудящих. Вони вважали, що прогресивні податки змушують багатих платити більше. Тому прогресивне оподаткування більш справедливе: воно пом'якшує нерівність у суспільстві і сприяє перерозподілу майна і доходів [1, с. 33].

Сьогодні діапазон ставок індивідуального прибуткового податку в світі досить широкий. З огляду на перспективи вступу України до Євросоюзу, дослідимо ситуацію з цього питання в країнах-членах ЄС. Найбільш низькі ставки в Данії, Румунії, Болгарії - на рівні 10 %, найбільш високі – в Бельгії, Нідерландах, Австрії (верхня ставка податку перевищує 50 %). І з 28 країн ЄС тільки 6 використовують пропорційні ставки при оподаткування доходів громадян [2].

Аргументи щодо справедливості застосування прогресивного оподаткування ми знаходимо в наукових працях Ф. Гвіччардіні, К. Шиві, Д. Стасейвіджа, А. Сміта та ін. За введення прогресивного оподаткування також ратує французький економіст Томас Пікетті. Він вважає, що це є одним з важливих інструментів для подолання соціальної нерівності, яка виникає через концентрацію капіталу в руках найбагатших верств населення і може призвести до згубних наслідків для суспільства [3]. Тобто на перший план виходить реалізація прибутковим податком регулюючої функції.

Ми розглядали питання оподаткування доходів громадян з позиції суб'єкта оподаткування. Розглянемо, які ж цілі переслідує держава при затвердженні ставок прибуткового податку.

Частка прибуткового податку з громадян в державному бюджеті безпосередньо залежить від рівня розвитку економіки. У розвинених країнах податок з доходів фізичних осіб становить значну частину доходів держави. Так, у Великобританії, Швеції та Швейцарії він сягає 40 %. Основною причиною його високої питомої ваги є високий зростаючий рівень доходів населення цих країн. При стабільній економічній і політичній ситуації прибутковий податок стає стабільним джерелом наповнення бюджету.

В Україні за підсумками 2019 р. податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) становить 21,4 % доходів Зведеного бюджету і 25,7 % його податкових надходжень. В абсолютному виразі він збільшився за останні п'ять років майже у три рази [4]. Тобто основний тягар прямого оподаткування, незважаючи на невисокі особисті доходи, перекладається на населення. Держава, яка впевнено реалізує фіскальну функцію ПДФО, збільшує податкове навантаження на фізичних осіб. І це при тому, що рівень життя пересічних українців погіршується.

Головною проблемою прибуткового оподаткування є досягнення оптимального співвідношення між економічною ефективністю і соціальною справедливістю податку. На різних етапах економічного розвитку країни пріоритет може віддаватися чи економічній ефективності, чи соціальній справедливості, відповідно до чого і вибирається ставка ПДФО.

При кризовій ситуації в країні, коли доходи населення зменшуються, неефективно підвищувати ставки податку, бо це потягне за собою зниження рівня споживання, що, в свою чергу, спричинить ще більше зниження доходів. Тоді доцільно встановлювати пропорційну ставку прибуткового податку. В цьому випадку соціальна нерівність пом'якшується наданням пільг з оподаткування зарплати, яка є основним видом доходу, та застосуванням податкової знижки. Задля оподаткування інших видів доходів населення необхідно створити базу даних та мати певний час для того, щоб утримання з цих видів доходів стали ефективним податковим важелем.

Не можна теоретично обґрунтувати ідеальну шкалу оподаткування доходів з точки зору інтересів держави. Суттєве значення в оцінці її справедливості мають національні, психологічні та культурні фактори. Можна лише обґрунтовувати свої пропозиції і перевіряти їх на практиці.

На сьогодні у Верховну Раду подано два законопроекти щодо впровадження прогресивної шкали ставок ПДФО, від якої в нашій країні відмовилися в 2004 році заради боротьби з тіншовими зарплатами. Пропонується введення неоподаткованого мінімуму у вигляді мінімальної зарплати, а решту доходу оподатковувати за диференційними ставками від 15 до 27 % [5]. Також є пропозиція більш лаконічна: ввести прогресивну шкалу оподаткування ПДФО за ставками від 18 до 54 % [2].

Але ж потрібно розуміти, що ці новації неодмінно потягнуть за собою ускладнення адміністрування ПДФО та обов'язкове загальне декларування доходів і статків. Велика вірогідність того, що заможні верстви населення

почнуть інтенсивніше ухилятися від податків, обсяг надходжень в бюджет знизиться, а основний податковий тягар ляже на середній клас.

У будь якого випадку доходи бюджету збільшаться завдяки надходженням прибуткового податку, якщо рівень доходів та добробут населення країни будуть зростати.

Список літератури

1. Дубовик О. Ю. Податкова система: навч. посібник / За заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
2. Проект Закону України від 30.01.2020 р. № 2758 «Про внесення змін до статті 167 Податкового кодексу України (щодо запровадження справедливої прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67920.
3. Piketty T. Capital in the Twenty-First Century. Cambridge, Massachusetts London, England, 2014. 816 p. URL: <https://dowbor.org/blog/wp-content/uploads/2014/06/14Thomas-Piketty.pdf>.
4. Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
5. Проект Закону України 17.02.2020 р. № 3076 «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо звільнення від оподаткування податком на доходи фізичних осіб та військовим збором окремих доходів та запровадження справедливої прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб)». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68160.